

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

Békés Márton

Terror Háza Múzeum

marci161@gmail.com

Városi gerilla 1956-ban

A hadművészet mintegy kettőezer éves történetében gyakran előfordult, hogy gyengébb fél csapott össze erősebbel. Az még inkább jellemző volt az ilyen, ún. aszimmetrikus konfliktusokra, hogy a katonái létszámában, kiképzésének és vezérkarának minőségében, ellátmányának mennyiségében fölényben lévő hadviselő fél államilag szervezett megszálló erő volt, míg a minden szempontból alul maradó szervezetlen, helyi és védekezésre kényszerülő. Egyvalamiben volt előnyben a mindenkori gyengébb fél: ez a helyismeret volt és a lakosság szimpátiája, amelyet Carl Schmitt „tellurikus” vonásként azonosított. Miután a megszállt ország hivatásos hadserege vereséget szenvedett, a lakosság köréből szerveződött egyenruha nélküli – vagyis irreguláris – ellenállás, a napóleoni háborúktól kezdve a II. világháborúig. A gerilla- vagy partizán-hadviselés eszközeivel élő védekező fél célja a háború elhúzása és az ellenség kifárasztása volt. Mindennek teoretikus háttere Clausewitz-től Engelsen és Arabiai Lawrencen át Maóig és Che Guevaráig húzódik. A gerilla-hadviselés elméletét mindenkori megelőzte annak gyakorlata, stratégiai és taktikai értelemben pedig alig fejlődött valamit, hiszen egyszerű célkitűzései és az ahhoz vezető út kezdettől fogva teljes fegyverzetben készen állt.

Az 1956. október 23-án kitört magyar forradalom másnap hajnalra szabadságharcra vált, amikor is a fegyveres felkelők a gerilla-hadviselés addigra közismert módszereivel szálltak szembe a megszálló Szovjet Hadsereggel és a velük kollaboráló belső erőkkel. A II. világháborúban már több hadszíntéren is előforduló városi hadviselés – amelyben reguláris erők csaptak össze (Aachen, Berlin, Budapest, Sztálingrád) – 1956 Budapestje esetében olyan aszimmetrikus küzdelem volt, ahol a világ legerősebb, jól szervezett és óriási nehézfegyver-állománnyal rendelkező hadseregét tartóztatta fel egy héten keresztül pár ezer, gerilla-taktikát alkalmazó, könnyűfegyverzetű helyi felkelő, méghozzá a lakosság hathatós támogatásával. Az 1956. október 24–28. között zajló budapesti városi küzdelemben a gerilla-hadviselés összes addig bevett harcelfjársát alkalmazták a magyar felkelők (álcázás, csapdaállítás, éjszakai támadás, lakosság közötti elvegyülés, leszállásból támadás, megtévesztés, mozgás). A magyar felkelők katonai sikerei alapvetően járultak hozzá ahhoz, hogy a forradalom győzött és nem torkollott valamilyen kompromisszumba. A kormányt a fegyveresek állhatatossága kényszerítette rá a nép követeléseinek elfogadására, a szovjeteket pedig Budapest elhagyására.

Fazekas Csaba

Miskolci Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Politikatudományi Intézet

fazekas@uni-miskolc.hu

Az erőszak „arcai” és „funkciói” az 1956-os miskolci eseményekben

A miskolci lincselések történetét az 1956-os szakirodalom sokoldalúan feldolgozta, Ständeisky Éva, Szakolczai Attila, Kis József, Kende Tamás és mások tanulmányai részletekbe menően elemezték az eseményeket és potenciális mozgatórugóikat. A konferenciára készülő referátumban épp ezért újabb kutatási eredmények felmutatására alig kínálkozik lehetőség, sokkal inkább a történettudomány recepcióira, a lehetséges csomópontok számba vételére vállalkozhatunk csupán, ám ennek is megvannak a maguk tanulságai. Az 1956. október 26-i miskolci lincselések több ponton párhuzamba állíthatók a forradalom során máshol történt eseményekkel, bizonyos pontokon azonban mutatnak egyedi jellegzetességeket. Ezért a

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

referátumban az alábbi, hasonló kutatásokban többnyire adekvát, megfelelő szakirodalmi háttérrel is rendelkező kérdésekre adott „miskolci” válaszokat szeretném összegyűjteni: 1. Kik voltak az áldozatok? Miért és hogyan kerültek áldozati szerepbe? 2. Kik és hányan voltak az elkövetők, mi volt a motivációjuk? 3. Milyenek voltak a megtorlás iránti indulat illetve az egyéb (jelen esetben: antiszemita) motiváció lehetséges „arányai”? 4. Voltak-e az elhíresült, 1946-os miskolci pogrommal kapcsolatosan kimutatható párhuzamok, áthallások? A referátumban végül a szakirodalmi interpretációk és hangsúlyváltozások kérdését vizsgálom az 1989 előtti illetve utáni történetírás vonatkozásaiban.

Katona Csaba

Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont

katona.cheva@gmail.com

Egyéni döntés, „népakarat”, állami terror. Az erőszak „élménye” és formái egy kitelepített ügyvéd példáján

A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Jászárokszállásra kitelepített egykori esztergomi ügyvéd, K. Gábor 1956-ban a helyi események egyik vezetője lett. Az ötvenes évek elején járó családapa 1948-tól rendőri felügyelet alatt állt, 1952-ben telepítetté ki. Édesapja korábban a Nemzeti Tanács elnöke volt Esztergomban, nagyapja a Maticá slovenská alapító tagja, így a családban hagyomány volt az aktív részvétel valamilyen szinten a politikai közéletben. 1956 számára a reményt hozta el, hogy méltatlan állapota véget érhet, így hamar bekapcsolódott a helyi forradalmi eseményekbe. Ezek során a településen durva erőszakos cselekedet a forradalom idején nem történt, ebben (saját és mások elmondása szerint) K. Gábor maga is szerepet játszott. Abban pedig, hogy ellenezte, hogy a forradalmárok fizikailag lépjenek fel a korábbi hatalom vélt vagy valós letéteményesei ellen, egy korábbi, 1919. évi személyes élménye játszott döntő szerepet. Amikor a forradalom elbukott, aztán személyesen tapasztalhatta meg az állami erőszak nem feltétlen törvényes formáját: fizikai bántalmazást szenvedett el, majd alá vonták és az ellen irányuló egyik legfőbb vád éppen az erőszakra bujtás volt. A vád nem állta meg a helyét, nem ítélték el, de ügyvédként nem dolgozhatott tovább. Előadásomban az ő személyes példáján keresztül az egyéni cselekedetek motivációit, a személyes véleményalkotás és a „tömegpszichózis” együttes érvényesülésének dinamikáját vizsgálom, valamint azt, hogy a megtorlás miként élt az erőszak eszközével előadásom „főhőse” esetében. Mindezt korabeli levéltári forrásokra, de főleg az ügyvéd személyes visszaemlékezéseire alapozva: rávilágítva az egyéni narratíva sajátos értelmezésére.